

## Kursbrev: Typografi

Oavsett vad du ska förmedla med din text, så är typografi och formatering av text oerhört viktigt för hur den uppfattas av mottagaren, och vi kommer i det här kursbrevet att ta upp grundläggande typografi, formatering och disponering av text. Vi kommer ta upp generella regler, men som vanligt har all regler undantag, det gäller bara att veta när dessa undantag är rimliga att göra.

### Välj rätt typsnitt

För att texten ska ge ett seriöst intryck och nå rätt målgrupp är det viktigt att man väljer typsnitt som är anpassade efter situationen och skapar ett förtroende hos läsaren. Fel typsnitt kan lätt ge ett amatörmässigt och slarvigt intryck. Valet av typsnitt (och färg) påverkar kraftigt uttrycket hos texten och det påverkar även läsbarhet, estetik och innebörd. Se exempel till höger:

Valet av typsnitt är alltså en del av budskapet, man kan se textens innehåll och valet av typografi som om det vore en bild med tillhörande bildtext: de hänger ihop på ett tydligt vis och om de bryter mot varandra riskerar man att förstöra hela budskapet, eller åtminstone förvirra läsaren ordentligt, något vi inte vill.

### Antal typsnitt

Rent generellt kan man säga att man inte ska använda mer än två typsnitt i en text, normalt innebär det att man använder en serif och en sanserif. Däremot kan man använda era storlekar av de två typsnitten, samt olika skärningar (se mer om skärningar i nästa stycke).

### Skärning

Skärningar är olika varianter av samma typsnitt, det vill säga fet, kursiv och så vidare. Det finns en mängd olika skärningar, dock finns inte alla skärningar tillgängliga för alla typsnitt.

**SVAVELSYRA**

*Svavelsyra*

**BARNKALAS**

**BARNKALAS**

**STOPP**

*stopp*

**Styckeformatering: Brödtext**

Den löpande texten kallas för brödtext och till den bör det användas en serif, framförallt då man jobbar med trycksaker, då textens seriffer skapar tydligare ordbilder (man läser inte en text bokstav för bokstav, man läser ordbilder och eftersträvar ett öde) samt gör det enklare att följa rader. Exempel på vanliga och användbara seriffer är Times (standard typsnitt på Mac och HKR:s val av seriftypsnitt), New Times Roman (standard typsnitt på PC) och Georgia, vilket är ett lämpligt webbtypsnitt.

Times

Georgia

Baskerville

New Times Roman

Minion

Garamond



### Övrig styckeformatering: Rubrik, underrubrik, bildtext och ingress

När det gäller de delar av texten som inte är en del av den löpande texten, brödtexten, är det vanligt att man separerar dem genom att använda en sanserif. Framförallt underrubriker, eventuell ingress (inledande del av en artikel som tar upp det viktigaste och ska locka till läsning) och bildtexter bör vara sanseriffer, eftersom de oftast inte skiljer sig särdeles mycket i storlek från brödtexten och behöver hjälp för att sticka ut och separeras från resten. Till rubrik kan man använda ett seriftypsnitt, men vanligt är att man även där använder sans seriftypsnitt. Exempel på vanliga och användbara sans seriffer är Trebuchet MS och Verdana, vilka båda fungerar både i tryck och på webben, Geneva (standards- anserif på Mac), Arial (standardsans serif på PC) och ITC Avant Garde Gothic (HKR:s val av sanseriftypsnitt) och naturligtvis klassiker som Futura (modernismens typografi ska höjdpunkt enligt många), Futura/Ikea sans (IKEA:s tidigare typsnitt, nu har de bytt över till Verdana) och Frutiger (används av era institutioner och myndigheter, bland annat Lunds universitet).



Futura

Verdana

Arial

Frutiger

Helvetica

Trebuchet

Gill sans

### **Typgrad (storlek)**

När det gäller tryckt brödtext brukar man använda 8-12 punkter. Tänk på att olika typer (mekaner, seriffer, skriptor och så vidare) av typsnitt kan ha olika storlek vid samma punktstorlek, vilket gör att man kan få justera typgraden lite för att få önskad läsbarhet och bokstavsstorlek. För underrubriker är det vanliga idag att man har samma punktstorlek på texten som på brödtexten, gör den fet samt byter ut typsnittet mot en sanserif för att skapa kontrast. Samma sanseriftypsnitt och typstorlek (möjligtvis ett par punkter större) utan fetstil kan användas till ingress. Hur rubriken ser ut varierar en hel del, den kan vara i ett serif- eller sanseriftypsnitt och dess typstorlek kan variera kraftigt beroende på sammanhang. När det gäller att få en inblick hur man idag arbetar med text kan vi varmt rekommendera att ni tittar i fackböcker, tidningar och tidskrifter för att se hur det fungerar i praktiken och hur det varierar från olika områden med olika målgrupper.

### **Kerna, spärta och knipa**

Ibland stöter man på typsnitt där vissa bokstavspår inte verkar passa ihop, avståndet mellan dem stämmer inte överrens med det mellan övriga bokstäver. Det man då måste göra är att manuellt justera avståndet mellan enskilda bokstäver i ett ord eller en mening. Kerning görs alltså för att skapa en harmonisk och välbalanserad ordbild där avståndet mellan varje bokstav upplevs som likvärdigt. Till skillnad från kerning, där man jobbar med enskilda bokstavspår, innerbär att spärta eller knipa en text att man justerar mellanrummet mellan samtliga bokstäver i ett ord eller i en mening. Spärta innebär att man ökar mellanrummet och knipa menar att man minskar avståndet.

KERNA

KERNA

KNIPA

KNIPA

SPÄRRA

SPÄRRA

## Spalter och spaltbredd

Arbetar man med brödtext i enkel spalt bör den hålla sig inom 55-65 tecken i bredd (inklusive mellanslag) för att det ska bli behagligt och enkelt för ögat att följa raderna. Blir raderna längre tenderar det att bli svårt att följa med och att hitta början på den nya raden. Arbetar man istället med två spalter bör man hålla sig till cirka 35 tecken i bredd per spalt (inklusive mellanslag) för att man inte ska behöva byta rad alltför ofta. Tänk också på att hålla ett rimligt avstånd mellan spalterna, det får inte bli för tätt så att man riskerar att läsa ihop spalterna, men heller inte så brett att de förlorar relation till varandra. Se exempel nedan.

Antalet spalter man använder varierar kraftigt från trycksak till trycksak och beror naturligtvis på hur satsyta man har till förfogande. Tabloider brukar till exempel ligga på fem till sex helspalter, medan man i tidskrifter ofta jobbar med två till tre helspalter. Problemet som kan uppstå med för många spalter är att graden blir för liten, vilket sänker läsbarheten, samt att raderna blir för korta.

### Exempel 1: ca 65 tecken per rad

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Fusce id turpis sed nulla suscipit consequat. Suspendisse potenti. Nunc rutrum lacinia tellus vitae suscipit. Phasellus laoreet convallis risus et euismod. Integer quis pharetra justo, a fermentum urna. Nullam porttitor molestie risus sit amet rutrum. Duis pharetra massa sit amet euismod condimentum.

### Exempel 2: ca 55 tecken per rad

Phasellus laoreet con vallis risus et euismod. Integer quis pharetra justo, a fermentum urna. Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adi piscining elit. Fusce id turpis sed nulla suscipit con sequat. Susp endisse potenti. Nunc rut rum lacinia tellus vitae suscipit.

### Exempel 3: ca 25 tecken per rad

Nullam porttitor molestie risus sit amet rutrum. Duis pharetra massa sit amet euismod condimentum. Pellentesque vulputate sapien velit. Sed ligula sapien, gravida sed imperdiet nec, pulvinar vel diam. Nam non elit sed elit auctor congue. Nulla hendrejusto, a fermentum urna.

## Ensamrad

Dubbel ensamrad/änka är termen för en slutrad i ett stycke som hamnar på följande sida/spalt, och en enkel ensamrad är en inledningsrad med indrag som hamnar längst ner på en sida. De här ensamraderna är inte önskvärda, utan dem tar man bort i största möjliga mån, lämpligen genom att kerna, spärra eller knipa texten eller delar av texten. Ensamrad kallas även horunge.

## Radavstånd och radpass

För varje typgrad finns ett automatiserat, proportionerligt radavstånd som lämpar sig för läsning av mer eller mindre omfattande textblock. Detta avstånd används i så hög utsträckning som möjligt för att skapa bästa läsbarhet. Man eftersträvar också att raderna i de olika spalterna överensstämmer med varandra, att texten är så kallat radpassad, för att undvika ett oroligt och störande assymetriskt intryck. För att radpassa en sida som innehåller olika styckeformateringar som till exempel underrubrik och brödtext sinsemellan, kan man genom att frånga det automatiska radavståndet kompensera för olika typsnittsstorlekar – exempelvis minskas blankraden i en brödtext innan en större underrubrik, så att den tillsammans med det ökade radavståndet på underrubriken bildar två ordinarie rader.

## Fortsatt läsning

Man inser ganska fort att grafisk design många gånger handlar om texthantering, både grafiskt och språkligt. Många gånger får man vara delaktig i produktionen av text innan det är dags att sätta den. Vi vill avsluta med att varmt rekommendera Svenska skrivregler, en bok från Språkrådet som ger all information man behöver för att kunna producera text på ett korrekt vis. Att stava rätt, att använda förkortningar korrekt och så vidare är en del av det uttryck du skapar med ditt material, alltså det du förmedlar till din målgrupp.

Myndigheternas skrivregler, också från Språkrådet, nns att ladda ner gratis här: <http://www.regeringen.se/sb/d/253/a/131583>

## Det är trångt om saligheten

lisque rationibus eum eu. Adipiscing philosophia vix ne, persius propriae an pro, ne sit eius feugait adolescens. Pri te malorum consulatu complectitur, stet fastidii recusabo ad est. Honestatis mediocritatem eum ex. Invidunt forensibus repudiandae sit an, alienum fastidii suavitate eos no. Vocibus delicatissimi ea sed, eos no evertitur voluptatum, te congue expetenda percipitur his.

## Lagom är bäst

Quo purto omnium et, cum at aliquid bonorum. Molestie interesset an vel, quo ne apeirian singulis, cum modo animal suavitate ad. Ne eirmod deseruisse per, eu porro officiis vix. Quem vide eu pri. Ex cum esse adolescens efficiantur, nulla sententiae mei no, saepe corrumpit vim at. No agam audiam convenire nec. No vel porro impedit corpora, neglegentur liberavisse sea.

## Världen är så stor

Te duo adhuc nobis doming, ex eum illud mazim soluta. Option nostrum signiferumque sea at, nec ad adipisci gloriatur, eos fugit iuvaret eleifend eu. Eam facete detraxit ad, in his equidem saperet epicurei.